
Seria III: ePublikacje Instytutu INiB UJ. Red. Maria Kocójowa
Nr 1. INFORMACJA O OBIEKTACH KULTURY I INTERNET 2005

Piotr Lechowski

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński
e-mail: lechow@inib.uj.edu.pl

SKRADZONE, ZAGINIONE, POSZUKIWANE... SERWISY WWW O UTRACONYCH DZIELACH SZTUKI

[STOLEN, MISSING AND SEARCHED FOR – WEB SITES ABOUT LOST WORKS OF ART]

Abstrakt: Ponad sto serwisów i podserwisów WWW organów policyjnych, urzędów i instytucji kultury, organizacji branżowych, fundacji itp., głównie z Europy i USA, jest ważnym źródłem krajowej i międzynarodowej informacji o dziełach sztuki utraconych w wyniku przestępstw, a także w okresie nazizmu (1933–1945). Ze względu na dostęp do katalogów i baz danych są one szczególnie użyteczne w identyfikacji obiektów poszukiwanych oraz weryfikacji legalności dzieł sztuki w obrocie handlowym. W Polsce serwis informacyjny nt. bieżących i wojennych strat w zakresie dóbr kultury prowadzi Ośrodek Ochrony Zbiorów Publicznych. W międzynarodowym obiegu e-informacji o utraconych dziełach sztuki najważniejszą rolę odgrywają: Interpol, The Art Loss Registry oraz The Central Registry of Information on Looted Cultural Property 1933–1945.

DOKUMENTACJA – INTERNET – NAZIZM – POLSKA – SZTUKA – UTRACONE DZIEŁA SZTUKI

Abstract: More than a hundred Web sites and subsites of police organs, offices and cultural institutions, professional organizations, foundations and so on, mainly from Europe and the USA is an important, national and international source of information about works of art lost as the result of crimes or in the period of Nazism (1933–1945). Thanks to the access to catalogs and databases, such sources are particularly useful to identify searched objects and to verify the legality of objects on the art market. In Poland, a Web site on current and wartime losses of cultural values is carried out by the Centre for Protection of Public Collections. Internationally, the most important role in e-information on lost works of art is played by "Interpol", "The Art Loss Registry" and "The Central Registry of Looted Cultural Property 1933–1945".

ART. – DOCUMENTATION – INTERNET – LOST WORKS OF ART. – NAZISM – POLAND

*

* *

Walka z przestępczością w zakresie dóbr kultury

Zagrożenie przestępczością skierowaną przeciwko dobrom kultury stanowi od lat poważny problem w wielu krajach. Według statystyk policyjnych rokrocznie dokonuje się w Polsce ok. tysiąca przestępstw, w wyniku których następuje utrata od 2 do 2,5 tys. dzieł sztuki, przede wszystkim obrazów, monet, rzeźb i przedmiotów liturgicznych. Największe straty ponoszą kolekcje prywatne i obiekty sakralne, mniej liczne, choć spektakularne kradzieże dotyczą także muzeów, galerii, archiwów, bibliotek i antykwariatów [Komenda, dok. elektr.]. Wysoki poziom przestępczości skierowanej na zabór dóbr kultury powoduje zarazem zwiększenie częstotliwości innych czynów przestępczych, takich jak handel skradzionymi przedmiotami oraz ich nielegalny wywóz z kraju. Poszu-

kiwania utraconych dzieł sztuki są zarazem bardzo żmudne i długotrwałe, wymagają zazwyczaj penetracji zarówno nielegalnego jak i legalnego rynku sztuki, często także poza granicami kraju. Poziom wykrywalności sprawców tych przestępstw jest przy tym bardzo niski i nie przekracza z reguły 28 %. Tym większa więc rola działań prewencyjnych i zapobiegającym kradzieżom, takich jak ochrona, dokumentacja i znakowanie przedmiotów. W Polsce, zadania w zakresie ochrony zbiorów oraz ewidencji utraconych dóbr kultury spełnia Ośrodek Ochrony Zbiorów Publicznych (OOZP), narodowa instytucja kultury, podległa za pośrednictwem Generalnego Konserwatora Zabytków Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDZN). Czynności śledcze związane z poszukiwaniem dzieł sztuki wykonuje zaś Biuro Służby Kryminalnej Komendy Głównej Policji.

Wysoki stopień zagrożenia przestępczością wobec dziedzictwa kulturalnego jest udziałem również innych krajów, zwłaszcza Francji, Włoch, Niemiec, Rosji, Belgii, Czech, licznych państw afrykańskich, Afganistanu, a ostatnio także Iraku. Policje poszczególnych państw, zwłaszcza europejskich i USA już dawno zostały zmuszone do wyodrębnienia w swojej strukturze specjalnych wydziałów do walki z tym rodzajem przestępczości, które ściśle współpracują z organami administracji rządowej, zwłaszcza z ministerstwami kultury i urzędami celnymi, a także domami aukcyjnymi, muzeami, galeriami, antykwariatami oraz władzami kościelnymi różnych wyznań.

W dobie powszechnej globalizacji, społecznej mobilności i zaniku granic przestępczość wobec dóbr kultury w coraz większym stopniu przybiera charakter przestępczości międzynarodowej, często zorganizowanej. Narasta zjawisko przemytu dzieł sztuki na obszar innych państw oraz ich nielegalny obrót. Główną rolę w prowadzeniu międzynarodowych poszukiwań skradzionych dzieł sztuki odgrywa Interpol, czyli Międzynarodowa Organizacja Policji Kryminalnej zrzeszająca 182 państwa, z siedzibą Sekretariatu Generalnego w Lyonie.

Najbardziej znaną pozapolicyjną instytucją o podobnych zadaniach jest International Foundation for Art Research (IFAR) – Międzynarodowa Fundacja Poszukiwań Dzieł Sztuki, założona w 1969 r. w Nowym Jorku. Obecnie IFAR prowadzi przede wszystkim działalność informacyjną i edukacyjną w zakresie problematyki związanej z dziełami sztuki (autentyczność, własność, kradzieże, zagadnienia prawne, etyczne itp.) [International Foundation, dok. elektr.] .

Ochrona dziedzictwa kulturalnego przed przestępczością jest również przedmiotem uwagi takich organizacji międzynarodowych jak UNESCO, Światowa Organizacja Cel, ICOM (Międzynarodowy Związek Muzeów), Wydział Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego Rady Europy, Komisja Kultury Unii Europejskiej oraz Council for the Prevention of Art Theft (CoPAT). W ponadnarodowej współpracy w tym zakresie ważną rolę odgrywają międzynarodowe uregulowania prawne, a zwłaszcza konwencja paryska z 1970 r. dotycząca zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, rzymska konwencja UNIDROIT z 1995 r. dotycząca skradzionych lub nielegalnie wywiezionych dóbr kultury oraz prawo unijne regulujące zasady zwrotu takich obiektów w obrębie państw członkowskich Unii Europejskiej.

Serwisy WWW o utraconych dziełach sztuki

Informacja krajowa i regionalna

Skala zagrożenia skutkami przestępczości dla dziedzictwa kulturalnego oraz rozwój elektronicznych nośników informacji przyczyniły się do podjęcia w wielu krajach prac nad sporządzeniem katalogów strat dzieł sztuki, początkowo w postaci tradycyjnych wydawnictw, a później także w formie katalogów lub baz danych na nośnikach optycznych i cyfrowych. Mniej lub bardziej kompletnymi, scalonymi, bądź rozproszonymi zasobami informacyjnymi na ten temat dysponuje już większość państw europejskich oraz USA. Są one z reguły dostępne online, głównie w postaci serwisów i podserwisów WWW agend rządowych, przede wszystkim organów policyjnych, ministerstw i urzędów a także instytucji kultury, organizacji, fundacji, stowarzyszeń branżowych, osób prywatnych, itp.

Amerykański wortal „A Search for the World’s Most Wanted Art” odsyła – według różnych kryteriów – do ponad 110 stron WWW w 39 różnych krajach świata, głównie europejskich, zamieszczających serwisy informacyjne dotyczące skradzionych dzieł sztuki [A Search for the World’s..., dok. elektr.]. Ponad połowa z nich to serwisy policyjne, ogólnokrajowe lub – częściej – regionalne (okręgowe), przeważające zwłaszcza w takich państwach jak USA, Niemcy, W. Brytania i Szwajcaria. Oprócz bieżących informacji o faktach kradzieży oferują one zwykle możliwość dostępu do katalogu i galerii, bądź – rzadziej – bazy danych różnej kategorii przedmiotów, zazwyczaj ukradzionych i utraconych (ostatnio lub w dłuższym okresie czasu), ale także poszukiwanych, odzyskanych lub o niewiadomej własności. Zawierają one tylko te dzieła, które jednoznacznie dają się zidentyfikować. Ich opis sporządzony jest zwykle zgodnie z międzynarodowym standardem opisu ruchomych dóbr kultury znanym powszechnie jako Object ID. Zgodnie z przyjętymi uregulowaniami prawnymi katalogi zazwyczaj nie informują szczegółowo o osobach, bądź instytucjach poszkodowanych, określając jedynie ich kategorię i/lub miejsce kradzieży. Niektóre serwisy umożliwiają dokonanie rejestracji posiadanego dzieła sztuki w celach prewencyjnych. Regułą jest natomiast możliwość kontaktu z serwisem za pośrednictwem poczty elektronicznej oraz prośba o pilny kontakt w przypadku natrafienia na skradziony przedmiot. W przypadku baz danych kryteria wyszukiwawcze obejmują najczęściej rodzaj dzieła sztuki oraz nazwisko artysty. Dostęp do części baz danych wymaga rejestracji użytkownika i opłacenia subskrypcji. Głównymi użytkownikami serwisów internetowych są domy aukcyjne i antykwareczne, galerie, muzea, handlarze antykami, kolekcjonerzy prywatni, a także organa policyjne, urzędy celne i firmy ubezpieczeniowe.

W Polsce katalog skradzionych i zaginionych dóbr kultury prowadzi od początku lat 90. Ośrodek Zbiorów Publicznych. W 2000 r. Ośrodek wydał po raz pierwszy katalog skradzionych i zaginionych dóbr kultury na płycie CD-ROM, obejmujący 3 000 dzieł sztuki ze zbiorów publicznych, sakralnych i prywatnych utraconych w latach 1970–1999, a ponadto 1 200 przedmiotów zaliczonych do strat wojennych z lat 1939–1945. Katalog jest płatny, aktualizowany i wydawany w cyklach dwumiesięcznych [Ogrodzki 2000, s. 15]. Wykazy dzieł skradzionych oraz strat wojennych w poszczególnych kategoriach zbiorów sukcesywnie zamieszcza też periodyk Ośrodka *Cenne, bezcenne, utracone...*, wydawany jako dwumiesięcznik oraz dostępny w wersji elektronicznej.

Na stronie WWW Ośrodka Ochrony Zbiorów Publicznych znajduje się serwis informacyjny „Poszukiwane i odzyskane dzieła sztuki” zawierający galerie (po 10 obiektów) najbardziej poszukiwanych dzieł sztuki, najcenniejszych strat wojennych, najgłośniejszych kradzieży ostatnich lat oraz dzieł odzyskanych. W katalogu „Infor-

macje” można natomiast znaleźć wiadomości o niektórych kradzieżach dzieł sztuki w Polsce i na świecie w ostatnim półroczu. Na stronie domowej umieszczony jest też centralny katalog skradzionych i odnalezionych dzieł sztuki, niestety od dłuższego czasu niedostępny. Strona odsyła również do ważniejszych międzynarodowych baz danych o skradzionych dziełach sztuki. W ramach prewencji można odnotować dane posiadanego przez siebie przedmiotu na specjalnym formularzu [Ośrodek, dok. elektr.].

Komenda Główna Policji na swoich stronach WWW nie zamieszcza bieżących informacji o faktach kradzieży dzieł sztuki, podając jedynie zbiorcze statystyki przestępczości tego rodzaju za minione lata. Podpisane w marcu 2005 r. porozumienie pomiędzy KGP a Ministerstwem Kultury przewiduje jednak przekazanie przez policję kompletnego katalogu skradzionych lub wywiezionych dzieł i udostępnienie go – w wersji podstawowej – na internetowej stronie Ośrodka Ochrony Zbiorów Publicznych. Dostęp do wszystkich danych w bazie mają mieć tylko organa ścigania [Więcej kradzieży... 2005].

Również w marcu 2005 r. uruchomiony został przez Dom Aukcyjny Rynek Sztuki w Łodzi Polski Rejestr Dzieł Sztuki, załączek internetowej, komercyjnej bazy danych o dziełach sztuki znajdujących się w polskich kolekcjach publicznych i prywatnych. Jednym z celów rejestru jest ograniczenie skutków przestępstw przez szybką identyfikację skradzionego dzieła, co ma uniemożliwić wprowadzenie go do obrotu handlowego i pomóc w jego odzyskaniu [Polski Rejestr, dok. elektr.].

Informacja międzynarodowa

Najstarszy międzynarodowy rejestr skradzionych dzieł sztuki, sięgający pierwszych lat powojennych i liczący ponad 40 tys. obiektów, posiada Interpol. Bezpośredni i nieograniczony dostęp do rejestru w postaci elektronicznej bazy danych mają tylko centrale policji państw zrzeszonych w organizacji. Dopiero pod koniec lat 90. Interpol opublikował katalog ok. 20 tys. poszukiwanych dzieł sztuki na CD-ROM. W tej liczbie znalazło się też 300 obiektów zgłoszonych do międzynarodowych poszukiwań przez Polskę [Ogrodzki 1999]. Interpol posiada na swojej stronie WWW podserwis informacyjny na temat dzieł sztuki *Stolen Works of Art*, zawierający m.in. galerie kilkuset ostatnio skradzionych obiektów, przedmiotów odzyskanych i o nieustalonej własności [Stolen, dok. elektr.].

Przełomem w międzynarodowej wymianie informacji o utraconych i poszukiwanych dziełach sztuki było założenie w 1991 r. elektronicznej pozapolicyjnej bazy danych znanej jako ALR (*The Art Loss Registry*), czyli Rejestru Zaginionych Dzieł Sztuki, z biurami w Londynie, Nowym Jorku, Kolonii i St. Petersburgu. Głównym celem ALR jest ograniczenie handlu skradzionymi dziełami sztuki oraz pomoc w ich identyfikacji i odzyskaniu. Z rejestru korzystają powszechnie domy aukcyjne, towarzystwa ubezpieczeniowe, stowarzyszenia zawodowe handlarzy sztuki, a także IFAR. Zgłoszenie skradzionego dzieła do rejestru jest płatne, podobnie jak dostęp do bazy [Art., dok. elektr.].

Bieżące informacje o kradzieżach dzieł sztuki oraz katalogi skradzionych dóbr kultury zamieszcza również szereg drukowanych czasopism z zakresu sztuki, zwykle dostępnych także w wersji elektronicznej w Internecie. Zaliczyć można do nich m.in. międzynarodowy kwartalnik *IFAR Journal*, amerykański *Art & Antiques Magazine*, angielskie *Trace* i *SalvoNEWS*, czy też polskie *Cenne, bezcenne, utracone*.

Umieszczona już w 1997 r. na stronie internetowej ICOM tzw. czerwona lista (*Red List*), obejmująca początkowo kategorie obiektów archeologicznych systematycznie grabionych w Afryce, została rozszerzona o zagrożone dobra kultury Ameryki Łacińskiej, Afganistanu, a ostatnio także Iraku [Red List, dok. elektr.].

Informacja o stratach w zakresie dóbr kultury w okresie nazizmu (1933–1945)

Odmienną kategorią strat w zakresie dóbr kultury stanowią dzieła sztuki, które zostały utracone w okresie nazizmu (1933–1945), a zwłaszcza podczas drugiej wojny światowej (1939–1945). Składają się na nią zarówno obiekty zniszczone bezpowrotnie, jak i obiekty zaginione, których powojenny los, obecny dysponent i miejsce pobytu nie są znane. Te ostatnie mają status zbiorów poszukiwanych.

Polskie straty wojenne w zakresie dóbr kultury rejestruje od początku lat 90. XX w. Biuro Pełnomocnika Rządu Do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego Za Granicą (obecnie Departament Dziedzictwa Narodowego w MKiDZN). W ostatniej dekadzie Biuro wydało szereg drukowanych katalogów strat wojennych, w tym zbiorów bibliotecznych, numizmatycznych, sztuki starożytnej, malarstwa polskiego i obcego, dzwonów oraz kolekcji Jacoba Kabruna. W postaci elektronicznej bazy danych został udostępniony tylko katalog strat wojennych w zakresie malarstwa polskiego, umieszczony na stronie domowej sponsora, Polsko-Amerykańskiego Kongresu w Chicago, wyłącznie w wersji angielskojęzycznej [Wartime Losses Polish Painting, dok. elektr.]. Siedem innych drukowanych katalogów zostało zeskanowanych i udostępnionych w Internecie na stronie domowej polskiej ambasady w Waszyngtonie [Wartime Losses Catalogs, dok. elektr.].

Od kilku lat, dzięki współpracy z Biurem Pełnomocnika Rządu Do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego Za Granicą, informacje o polskich stratach wojennych w zakresie dóbr kultury udostępnia także, we wzmiankowanych już publikacjach elektronicznych, Ośrodek Ochrony Zbiorów Publicznych. Także inne państwa publikują w Internecie katalogi utraconych w okresie wojny dzieł sztuki, m.in. Rosja, Niemcy, Węgry, Włochy i Hiszpania. Rolę międzynarodowej bazy danych w tym zakresie pełni The Central Registry of Information on Looted Cultural Property 1933–1945 [Central Registry, dok. elektr.]. Również The Art Loss Registry rejestruje je bezpłatnie od 1998 r. w swojej bazie danych oraz identyfikuje w obrocie handlowym.

W ostatniej dekadzie Internet stał się dla największych muzeów amerykańskich i europejskich podstawowym narzędziem informowania o zidentyfikowanych we własnych zbiorach dziełach sztuki, które pozyskane zostały niezgodnie z prawem lub napłynęły w okresie nazizmu. W największym stopniu dotyczy to kulturalnego mienia żydowskiego przejętego wskutek holocaustu.

We Francji dzieła podlegające zwrotowi tworzą tzw. Musées Nationaux Récupération i są umieszczone w internetowej bazie danych [Catalogue des MNR, dok. elektr.]. W Niemczech realizowany jest ogólnofederalny projekt rejestracji strat dóbr kultury, które zostały zagrabione lub stanowiły zdobycz wojenną w okresie nazizmu. Dane gromadzi się w internetowej bazie danych pod nazwą Lost Art Internet Database [Lost, dok. elektr.].

W 2003 r. Ministerstwo Kultury Federacji Rosyjskiej uruchomiło stronę internetową pod nazwą Intiernet – Projekt Restytucja, za pośrednictwem której rosyjskie muzea, biblioteki, archiwa i inne placówki, obok własnych strat wojennych w zbiorach, mogą prezentować dzieła sztuki, książki i archiwalia, które zostały przemieszczone w wyniku wojny na teren ZSRR [Intiernet ; dok. elektr.]. Początkowo wykazy takie zamieściło 8 instytucji, ujawniając fakt posiadania kilkudziesięciu obiektów, głównie obrazów, obcej własności. Sześć z nich zostało zidentyfikowanych jako należące do przedwojennych zbiorów polskich. Ze względu na liczne niedociągnięcia w opracowaniu i prezentacji zasobów informacyjnych, strona została zawieszona i do dziś pozostaje w rekonstrukcji [Romanowska-Zadrozna 2003]. Z powodzeniem realizowany jest natomiast międzynarodowy projekt pod nazwą Pieriemieszczonnyje kulturnoje cennosti Państwowej Biblioteki Literatury Obcojęzycznej w Moskwie, która za pośrednictwem Internetu umożliwia dostęp do kolekcji przemieszczonych w okresie wojny [Pieriemieszczonnyje, dok. elektr.].

Największa skala poszukiwań dzieł sztuki, które napłynęły w okresie nazizmu objęła zbiory muzeów amerykańskich. American Association of Museums (Amerykański Związek Muzeów) uruchomił specjalny portal internetowy pod nazwą The Nazi-Era Provenance Internet Portal Project, który zawiera wykaz 14 713 tego typu obiektów pozostających w posiadaniu 119 muzeów w USA [Nazi, dok. elektr.].

Podobne akcje, z wykorzystaniem internetowych baz danych, podjęły także muzea w Holandii [Originis ; dok. elektr.], W. Brytanii [Spoliation of Works ; dok. elektr.] i Czechach [Restitution, dok. elektr.].

Trzeba zarazem zaznaczyć, że problemem żydowskiej własności kulturalnej utraconej w wyniku holocaustu zajmuje się – w różnym kontekście – szereg instytucji i organizacji, których wykazy i adresy internetowe można znaleźć m.in. na stronach ICOM [Spoliation of Jewish, dok. elektr.] oraz Museum Security Network Mailing List [WW.II., dok. elektr.].

Rola Internetu jako źródła informacji o utraconych dziełach sztuki

Serwisy WWW stały się powszechnym źródłem krajowej i międzynarodowej informacji o skradzionych i zaginionych dziełach sztuki, z powodzeniem zastępując dotychczasowe nośniki informacji. Wzrosła zarazem ich praktyczna rola w walce z bieżącą przestępczością oraz w procesie likwidacji skutków nazizmu w zakresie dóbr kultury.

Serwisy internetowe w o wiele większym stopniu i zakresie niż tradycyjne źródła informacji umożliwiają:

- szybki, publiczny obieg informacji o faktach kradzieży, zaginięcia i odnalezienia dzieł sztuki,
- rejestrację obiektów kultury w postaci katalogów i baz danych dzieł skradzionych, zaginionych, poszukiwanych, odzyskanych, nabytych nielegalnie, wątpliwego pochodzenia, itp.,
- pomoc w identyfikacji poszukiwanych dzieł sztuki i ich właścicieli,
- weryfikację stanu prawnego (legalności) dzieł sztuki znajdujących się w obrocie handlowym, a także – w przypadku dzieł pozyskanych w okresie nazizmu – w zbiorach publicznych ,
- upowszechnienie zasad prewencji i ochrony dóbr kultury.

Do potencjalnych zagrożeń związanych z wykorzystaniem Internetu jako nośnika informacji o utraconych dziełach sztuki zaliczyć można m.in. prawne i finansowe bariery w dostępie do niektórych informacji i baz danych, niebezpieczeństwo włamań hakerskich do zasobów informacyjnych, czy też użycie Internetu jako szybkiego narzędzia zbytu nielegalnie nabytych dzieł. Już dziś można stwierdzić, że zasoby informacyjne w Internecie o utraconych dziełach sztuki są bardzo obszerne. Liczba podmiotów kreujących strony WWW oraz wielość rozmaitych projektów internetowych w tym zakresie powoduje szybki przyrost informacji, jej powielanie i rozproszenie.

Efektywne wykorzystanie Internetu jako narzędzia informacji o utraconych dziełach sztuki wymaga skoordynowanych, instytucjonalnych działań w ramach krajowej i międzynarodowej współpracy w walce z przestępczością przeciwko dobrom kultury oraz likwidacji skutków nazizmu dla dziedzictwa kulturalnego. Krokiem w dobrym kierunku jest w tym kontekście inicjatywa Komisji Kultury Unii Europejskiej, która planuje utworzenie europejskiego centrum informacji o skradzionych dziełach sztuki.

Wykorzystane źródła i opracowania

- Ogrodzki P. (1999). Baza danych Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnej (INTERPOL). *Cenne, bezcenne, utracone* nr 6, s. 28–29.
- Ogrodzki P. (2000). Katalog skradzionych i zaginionych dóbr kultury dostępny na płytach CD. *Cenne, bezcenne, utracone* nr 1, s. 15.
- Romanowska-Zadrozna M. [dok. elektr.] (2003). WWW.lostart.ru. *Cenne, bezcenne, utracone* nr 1–2, www.icons.pl/cenne/art.php?dz=1&id=2003-01-13&bn=.
- Więcej kradzieży dzieł sztuki (2005), sygn. J. Sz. *Gazeta Wyborcza* z dn. 11.03.2005.

Wykaz wykorzystanych stron WWW z adresami

- The Art Loss Registry, <http://www.artloss.com> [odczyt: 15.03.2005].
- Catalogue des Musées Nationaux Récupération <http://www.culture.gouv.fr> [odczyt: 15.03.2005].
- The Central Registry of Information on Looted Cultural Property 1933–1945, <http://www.lootedart.com> [odczyt: 15.03.2005].
- The International Foundation for Art Research, <http://www.ifar.org> [odczyt: 15.03.2005].
- Intiernet – Projekt Restytucja, <http://www.lostart.ru> [odczyt: 15.03.2005].
- Komenda Główna Policji. Statystyka – utracone dzieła sztuki, http://www.kgp.gov.pl/statys/dziela_sztuki_2002.htm [odczyt: 2.03.2005].
- Lost Art Internet Database, <http://www.lostart.de> [odczyt: 15.03.2005].
- The Nazi-Era Provenance Internet Portal Project, <http://www.nepip.org> [odczyt: 15.02.2005].
- Originis Unknown <http://www.minoc.nl/cultuur.htm>, [odczyt: 29.03.2005].
- Ośrodek Ochrony Zbiorów Publicznych, <http://www.icons.pl> [odczyt: 15.03.2005].
- Pieremieszczonnyje kulturnoje cennosti, <http://www.libfl.ru/restitution/org/vgbil.html> [odczyt: 29.03.2005].
- Polski Rejestr Dzieł Sztuki, <http://www.prds.pl> [odczyt: 15.03.2005].
- Red List, <http://icom.museum/redlist/index/html> [odczyt: 15.03.2005].
- Restitution-Art Database of Works of Art from the Property of Victims of the Holocaust, <http://www.restitution-art.cz> [odczyt: 29.03.2005].
- A Search for the World's Most Wanted Art., <http://www.saztv.com> [odczyt: 10.03.2005].
- Spoliation of Jewish Cultural Property, <http://icom.museum/spoliation.html> [odczyt: 29.03.2005].
- Spoliation of Works of Art during the Holocaust and World War II period, <http://nationalmuseums.org.uk> [odczyt: 29.03.2005].
- Stolen Works of Art., <http://www.interpol.int/Public/WorkOfArt/Default.asp> [odczyt: 10.03.2005].
- Wartime Losses Catalogs, <http://www.polandembassy.org/LostART/index.htm> [odczyt: 10.03.2005].
- Wartime Losses Polish Painting, <http://www.polamcon.org.lostart> [odczyt: 16.02.2005].
- WW II and the Looted Art Problem, <http://www.museum-security.org/ww2/index.html> [odczyt: 29.03.2005].